

Dragan Žuljević¹**Darja Radović****Vesna Gavrilov
Jerković****Odsek za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Univerzitet u
Novom Sadu****PSIHOMETRIJSKA PROVERA I VALIDACIJA
UPITNIKA AFEKTIVNIH STILOVA NA SRPSKOM
UZORKU²**

Naše istraživanje sprovedeno je sa ciljem da proveri psihometrijske karakteristike i validira prevod Upitnika afektivnih stilova (ASQ; Hofmann & Kashdan, 2010) na srpskom jeziku putem sprovođenja dve nezavisne studije. Prva je imala za cilj proveru interne konzistencije, latentne strukture i prediktivne validnosti instrumenta. Uzorak je činilo 1633 studenta Univerziteta u Novom Sadu. Rezultati su potvrdili originalnu trofaktorsku strukturu instrumenta, odnosno dimenzije Prikrivanje (strategije emocionalne regulacije koje imaju za cilj da se prikrije ili potisne afekat), Prilagođavanje (strategije usmerene na to da se osoba ponovo uspešno prilagodi zahtevima situacije), te Tolerisanje (strategije tolerisanja i prihvatanje emocija). Dobijeni su visoki i prihvatljivi koeficijenti interne konzistencije za supskale Prilagođavanje i Prikrivanje, dok je za supskal u Tolerisanje ovaj koeficijent ispod granice prihvatljivosti. Korelacije sa skorovima Skale depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21) potvrđuju visoku prediktivnu validnost instrumenta. U drugoj studiji sumativni skorovi na supskal ama instrumenta korelirani su sa konkurentnim merama afektivne regulacije u cilju provere konkurentne validnosti instrumenta. Uzorak od ukupno 150 ispitanika činile su zdrave osobe, osobe sa psihosomatskim tegobama i osobe koje boluju od hipertenzije i/ili gastritisa usled nekog organskog poremećaja. Korelacije sa skorovima Upitnika emocionalne regulacije (ERQ), Upitnika kognitivno emocionalne regulacije (CERQ) i Toronto skale aleksitimije (TAS) u skladu su sa teorijskim očekivanjima i sugerišu visoku konkurentnu validnost instrumenta. Ukupni rezultati u načelu su potvrdili primenjivost instrumenta ali i sugerisali da su neophodna dalja istraživanja suptilnih kulturoloških specifičnosti afektivne regulacije na domaćoj populaciji.

Ključne reči: Upitnik afektivnih stilova, ASQ, srpski prevod, emocionalna regulacija

² Rad je sastavni deo projekta „Nasledni, sredinski i psihološki činioci mentalnog zdravlja” koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (ON179006).

¹ Adresa autora:
drzuljevic@gmail.com

Primljeno: 15.11.2012.
Primljena korekcija:
21. 01. 2013.
Prihvaćeno za štampu:
30. 01. 2013.

Uvod

Regulacija emocija

Još od doba kada su privukle veliku pažnju pionira psihološke nauke, počevši od Frojda, Darvina i Džejmisa (Gross, 1998), emocije predstavljaju jedan od centralnih predmeta kako teorijskih debata, tako i istraživačke i kliničke prakse u psihologiji. Njihova uloga u filogenezi ljudske vrste (Tooby & Cosmides, 1990), u svakodnevnim aspektima komunikacije i socijalnog funkcionisanja savremenog čoveka (Amstadter, 2007; Ekman, 1993), u donošenju odluka relevantnih za pojedinca i društvo (Oatley & Johnson-Laird, 1987), te u redukciji psihičke patnje i porastu kvaliteta života pojedinca (Hayes, Strosahl, & Wilson, 2011) i dalje čine emocije, te sa njima povezana pitanja, ključnim u teoriji i praksi savremene psihologije. Za razliku od pionirskih teorija koje tragaju za preciznim fiziološkim uzročnicima i korelatima emocija (James, 1884), savremene teorije emocija dominantno stavljaju naglasak na pozitivne i konstruktivne aspekte emocija, kao što su, na primer, načini na koje emocije olakšavaju adaptaciju (Gross, 2008) i komunikaciju (Parrott, 1993), te bivaju i uzrok i konsekvant porasta psihološkog blagostanja pojedinca (Hayes et al., 2011). Međutim, iako emocije mogu biti korisne, isto tako mogu biti i maladaptivne, ukoliko su neodgovarajućeg intenziteta i/ili su same emocije neodgovarajuće u određenoj situaciji. Da li će emocije biti adaptivne ili maladaptivne zavisi i od toga da li ih sama osoba posmatra kao odgovarajuće ili preterane, prihvatljive ili nepodnošljive, razumljive ili besmislene i sl. Poslednjih decenija zabeležen je porast interesovanja teoretičara i istraživača u oblasti emocija i strategija njihove regulacije (Amstadter, 2007), a samim tim su se pojavili i novi instrumenti (Garnefski & Kraaij, 2007; Gratz & Roemer, 2006; Hoffman & Kashdan, 2010; Jermann, Van der Linden, d'Acremont, & Zermatten, 2006) koji pretenduju da mere različite domene i tipove afektivne regulacije. Cilj našeg istraživanja je provera psihometrijskih karakteristika i validacija prevoda na srpski jezik jednog od njih – Upitnika afektivnih stilova (Hoffman & Kashdan, 2010).

Varijacije u obuhvatnosti i specifičnosti brojnih definicija emocija (Tadić, 2006) ipak većinom sadrže nekoliko zajedničkih elemenata. Naime, većina njih podrazumeva da su emocije podtip afekta (Gross, 2008), da predstavljaju stanja povišene psihološke i fiziološke pobuđenosti organizma, te da bivaju podstaknute nekom spoljašnjom situacijom koju pojedinac procenjuje kao značajnu za sebe, ili pak nekim unutrašnjim stanjima, kao što su sećanje, razmišljanje, mašta i slično (Corr, 2008). Takođe, postoji konsenzus da su emocije multidimenzionalne (Gross, 2008) i mogu da se ispolje kroz lični emocionalni doživljaj, preko bihevioralnih komponenti koje su tipične za određeno emocionalno stanje i preko karakterističnih fizioloških promena (Corr, 2008). Kakva će individualna reakcija osobe biti, prvenstveno zavisi od emocionalne osetljivosti pojedinca koja određuje prvi

emocionalni odgovor, odnosno početak emocionalne reakcije, i biva određena ukupnim sadejstvom svih varijabli u datom trenutku, poput prirode stimulusa, varijabli ličnosti, karakteristika setinga u kom se reakcija javlja i slično. Sekundarni emocionalni odgovor, odnosno dominantno kognitivna obrada emocije, nakon što se inicijalna reakcija javila, odraz je emocionalne, odnosno afektivne regulacije, koja određuje tok i završetak emocionalne reakcije (Cvejić-Starčević, 2011; Koole, 2009).

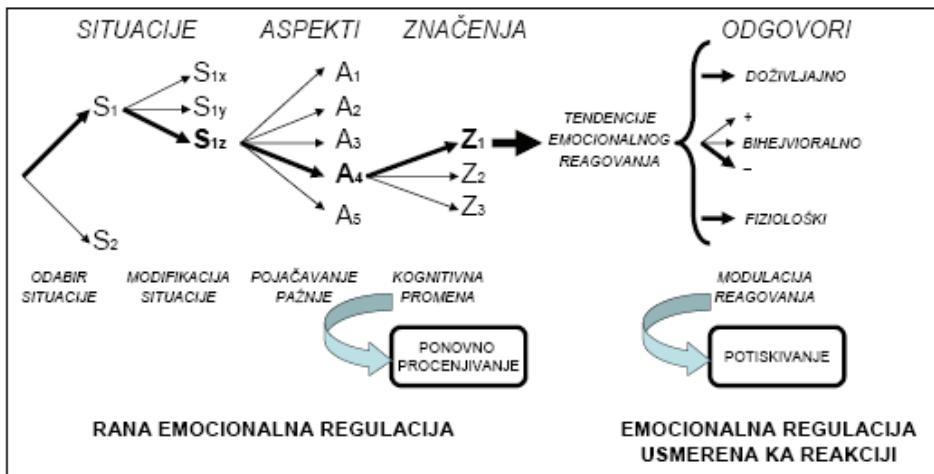
Emocionalna regulacija, odnosno disregulacija, pokazala se veoma značajnim činiocem kako kvaliteta života pojedinca, tako i nastanka i održavanja psihičkih poremećaja. Bez obzira na to što je uočena važna uloga ovog koncepta u oblasti mentalnog zdravlja, on dugo nije proučavan u psihologiji odraslih (Gratz & Roemer, 2004). Prvi put se pojam emocionalne regulacije kao konstrukt javlja u razvojnoj psihologiji 90-ih godina 20. veka (Gross & Thompson, 2007), od kada interesovanje za ovu oblast narasta, pa savremene teorije posvećuju zasluženno veliku pažnju pitanjima regulacije emocija (Gross, 2002, 2008). Stoga postoje i mnogobrojne definicije emocionalne regulacije.

Gross emocionalnu regulaciju definiše kao skup svih procesa koji se tiču praćenja, procenjivanja i menjanja emocionalnih reakcija. Dakle, emocionalna regulacija se odnosi na proces u kome ljudi prate i procenjuju koje emocije osećaju, kada se one javljaju i kako se ispoljavaju (Gross, 2008). Drugi autori izjednačavaju emocionalnu regulaciju sa kontrolom emocionalnog iskustva i izražavanja, naročito sa kontrolom negativnih emocija, kao i smanjenjem emocionalne uzbuđenosti (Cortez & Bugental, 1994; Garner & Spears, 2000; Kopp, 1989; Zeman & Garber, 1996), dok neki smatraju da emocionalna regulacija nije isto što i kontrola emocija i da ne mora nužno da podrazumeva smanjenje negativnog afekta (Cole, Michel & Teti, 1994; Thompson, 1994). Uzimajući u obzir ove i mnoge druge definicije emocionalne regulacije, Gratz i Roemer iznose svoj koncept prema kome emocionalna regulacija obuhvata razumevanje i svest o emocijama, prihvatanje emocija, sposobnost da se kontrolišu impulsivna ponašanja i da se ponaša u saglasnosti sa željenim ciljevima pri doživljaju osećanja, te sposobnost fleksibilnog korišćenja situaciono primerenih strategija emocionalne regulacije radi modulacije emocionalnog odgovora da bi se ostvarili lični ciljevi i ispunili zahtevi situacije. Teškoće u emocionalnoj regulaciji, odnosno emocionalna disregulacija, nastaju relativnim odsustvom nekih ili pak svih navedenih sposobnosti (Gratz & Roemer, 2004).

Strategije emocionalne regulacije

Strategije emocionalne regulacije predstavljaju konkretne načine kojima ljudi regulišu svoje emocije i upravljaju njima. Ovaj pojam koriste autori koji govore o postojanju svesne namere da se emocije regulišu, kao i oni koji govore i o nesvesnim oblicima regulacije (Koole, 2009). Postoji više klasifikacija strategija emocionalne

regulacije. Ipak, u literaturi se najčešće sreću podele bazirane na Grosovom procesnom modelu (Gross, 2008). Prema pretpostavkama ovog modela, nastanak emocija je proces čiji početak predstavlja evaluacija emocionalnih znakova – osoba procenjuje situaciju, odnosno aspekte situacije koji su osobi za lični domen bitni. U skladu sa tim na koji način je evaluiran emocionalni znak, uključuje se odgovarajući povezani set responzivnih tendencija koji čine čovekovi doživljajni, bihevioralni i fiziološki sistemi. Kada se pokrenu, oni mogu biti modulirani na više načina. Strategije koje se koriste pre nego što se emocionalni odgovor potpuno aktivira nazivaju se rane ili antecedentne strategije i obuhvataju selekciju situacije, modifikaciju situacije, pojačavanje pažnje i kognitivnu promenu. Sa druge strane, strategije koje se upotrebljavaju kada su responzivne tendencije generisane, odnosno kada je emocija već nastala, nazivaju se kasne ili na odgovor fokusirane strategije (Gross & Thompson, 2007). Model podrazumeva pet tipova specifičnih strategija u procesu razvoja emocionalne regulacije, koje se mogu locirati i diferencirati u procesu razvoja emocionalnog odgovora: odabir situacije, modifikacija situacije, pojačavanje pažnje, kognitivna promena koja može da vodi ponovnoj proceni, te modulacija reagovanja koja može da vodi potiskivanju emocionalnog odgovora (Gross, 2008). Vremenski kontinuum strategija prikazan je na Slici 1.

Slika 1. Procesni model emocionalne regulacije (Gross, 1998)

Mnogobrojna istraživanja (Garnefski, Boon, & Kraaij, 2003; Garnefski et al., 2002; Jermann, Van der Linden, d'Acromont, & Zermatten, 2006; Kraaij et al., 2003; Martin & Dahlen, 2005) pokazala su povezanost strategija emocionalne regulacije i emocionalnih problema, kao što su depresija, anksioznost, problemi sa besom, stres. Povezanost između ruminacije, katastrofiziranja i samookrivljivanja kao strategija emocionalne regulacije i pomenutih emocionalnih problema se pokazala najznačajnijom i najkonzistentnijom. Takođe, ljudi koji pribegavaju drugim kognitivnim strategijama, kao što je pozitivna korekcija, lakše se nose sa negativ-

nim životnim iskustvima (Garnefski & Kraaij, 2006). Garnefski i saradnici (2002) sugerišu da ljudi, u susretu sa negativnim životnim događajima, mogu biti vulnerabilniji za razvoj psihopatologije korišćenjem određene kognitivne strategije emocionalne regulacije.

Nastojeći da sistematizuju prethodne nalaze, Hofmann i Kashdan su došli do zaključka da do sada postojeći modeli na veoma različite načine konceptualizuju strategije emocionalne regulacije, ali i da se većina njih mogu u konceptualnom smislu svesti na tri osnovna stila afektivne regulacije – potiskivanje, prikrivanje i toleranciju emocija. Prema njihovom mišljenju, iako postoje instrumenti koji mere stilove afektivne regulacije, ni jedan od do sada konstruisanih ne pretenduje da meri ova tri obuhvatna stila. Autori smatraju da su postojeći instrumenti veoma korisni u praćenju zastupljenosti specifičnih konstrukata, ali im osnovni nedostatak lociraju upravo u obuhvatnosti strategija koje mere, krećući se pritom unutar granica sopstvene teorijske orijentacije. Stoga su došli na ideju da konstruišu, tačnije, empirijski deriviraju kratku, pouzdanu i validnu samoopisnu meru ova tri generalna stila afektivne regulacije. U originalnom istraživanju (Hofmann & Kashdan, 2010), kao i u validacionim studijama na švedskoj (Tunberger, 2011) i nemačkoj populaciji (Graser, Bohn, Kelava, Schreiber, Hofmann, & Stangier, 2012) skala je pokazala relativno dobre metrijske karakteristike.

Studija 1

Prva studija koju smo sprovedeli imala je za cilj proveru interne konzistencije, latentne strukture prostora merenja Upitnika afektivnih stilova, te prediktivne validnosti instrumenta.

Metod

Uzorak i postupak

Uzorak je činilo ukupno 1633 studenta Univerziteta u Novom Sadu, dominantno sa Filozofskog fakulteta (69%), te Medicinskog fakulteta (19%), Fakulteta za sport i fizičku kulturu (9%) i Više škole za obrazovanje vaspitača (3%). Uzrast ispitanika obuhvatao je raspon od 17 do 44 godine ($M = 19.65$; $SD = 1.44$; $Mdn = 20$), uz upadljivo veću zastupljenost ispitanica (75.2%) u odnosu na ispitanike (24.8%). Ispitanici su u momentu sprovođenja studije bili studenti prve godine (51%), te druge (27%) i treće godine (4%) nekog od navedenih fakulteta.

Instrumenti

Upitnik afektivnih stilova (ASQ – Affective Style Questionnaire: Hofmann & Kashdan, 2010) sastoji se od 20 ajtema (Prilog 1). Obuhvata tri supskale koje predstavljaju samoopisne mere tri stila, odnosno strategije afektivne regulacije. Ispitanik daje odgovore na petostepenoj skali Likertovog tipa, indikujući stepen slaganja sa navedenom tvrdnjom. Upitnik omogućuje tri skora koja upućuju na preferenciju pojedinačnih strategija. Supskala Prikrivanje ima za cilj da indikuje sklonost ispitanika da prikrije ili potisne emocionalno stanje koje u datom trenutku doživljava. Obuhvata 8 ajtema poput „Ljudi obično ne mogu da prepoznaju kako se osećam.“ i ima raspon ukupnog skora od 8 do 40. Supskala Prilagođavanje obuhvata 7 ajtema poput „Veoma brzo mogu da se smirim.“, te ukupnim skorom raspona od 7 do 35 indikuje ispitanikove sklonosti da se uspešno prilagodi zahtevima situacije u kojoj se emocija javila. Treća supskala Tolerisanje obuhvata pet ajtema poput „Mogu da podnesem da budem uznemiren/a.“ i ukupnim skorom opsega od 5 do 25 indikuje ispitanikovu sklonost ka prihvatanju i tolerisanju sopstvenih emocija, uključujući neželjene i averzivne reakcije. Autori očekuju da sklonosti osobe da se prilagođava zahtevima situacije i toleriše svoje emocije, te da ih što manje prikriva i potiskuje, predstavljaju odraz funkcionalnog afektivnog stila koji bi trebalo da doprinese porastu psihološkog blagostanja osobe, te deluje preventivno na javljanje znaka trajnijeg psihološkog distresa, što su istraživanja i potvrdila (Tuneberger, 2011).

Upitnik su empirijski derivirali Hofmann i Kashdan (Hofmann & Kashdan, 2010) nastojeći da konstruišu kratak instrument koji pretenduje da meri individualne razlike u emocionalnoj regulaciji. Oslanjajući se na izvore koji se bave emocionalnom regulacijom (Gross & John, 2003), te terapijom posvećenosti i prihvatanja (Hayes et al., 2006), autori su konstruisali 127 ajtema koji pretenduju da mere različite načine kako ljudi mogu da izlaze na kraj sa emocijama. Sprovedenjem faktorskih analiza i selekcijom najreprezentativnijih strategija, autori su došli do konačnog rešenja od tri blago ali neznačajno korelirane komponente, koje je predstavljeno u okviru opisanih supskala. U originalnom istraživanju autora, interna validnost upitnika potvrđena je relativno visokim koeficijentima interne konzistencije za supskale Prilagođavanje ($\alpha = .82$) i Prikrivanje ($\alpha = .84$), dok je supskala Tolerisanje pokazala nižu pouzdanost ($\alpha = .68$), ali je autori proglašavaju prihvatljivom.

Takođe, konstrukt validnost upitnika potvrđena je korelacijama skorova na supskalama sa konkurentnim merama. Supskala Prikrivanje značajno je pozitivno korelirala sa supskalama Supresija i Kognitivna korekcija iz Upitnika emocionalne regulacije (ERQ; Gross & John, 2003). Supskala Prilagođavanje pozitivno je korelirala sa supskalom Kognitivna korekcija iz Upitnika emocionalne regulacije (ERQ; Gross & John, 2003) i skorom na Upitniku prihvatanja i akcije (AAQ-II; Bond et al., 2011), te negativno sa supskalama Teškoće u identifikovanju i opisivanju emocija Toronto skale aleksitimije (TAS-20; Bagby, Parker & Taylor, 1994). Supskala Tolerisanje ostvarila je negativne korelacije kako sa supskalom Supresija (ERQ), tako

i sa supskalama Teškoće u identifikovanju i opisivanju emocija (TAS) (Hofmann & Kashdan, 2010). Iako nam nisu dostupne studije koje proveravaju relacije upitnika sa konkurentnim merama dobijenim na Upitniku kognitivno emocionalne regulacije (CERQ; Garnefski & Kraaij, 2007), pretpostavljamo da bi supskale Prihvatanje, Tolerisanje i Prilagođavanje zbog značajnog naglaska na kognitivnim komponentama afektivne regulacije ostvarile pozitivne korelacije sa supskalama funkcionalne kognitivne emocionalne regulacije poput Prihvatanja, Refokusiranja i stavljanja u perspektivu, te negativne sa disfunkcionalnim poput Samookrivljanja i Katastrofiziranja, čime bi se dodatno potvrdila konstrukt validnost instrumenta. U ovom radu je korišćena verzija upitnika koja je uz dozvolu i superviziju autora prevedena na srpski jezik.

Pored Upitnika afektivnih stilova, ispitanicima je zadata i *Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa* (DASS-21 – Depression, Anxiety, Stress Scale: Lovibond & Lovibond, 1995). Ona se sastoji od 21 ajtema koji procenjuju aktuelni nivo depresivnosti, anksioznosti i stresa kod ispitanika. Ispitanik odgovara na svaki od ajtema izražavajući koliko je često u proteklih nedelju dana doživljavao stanje opisano u tvrdnji, zaokruživši jedan od odgovora na četvorostepenoj skali Likertovog tipa. Svaka od 3 supskale sastoji se od 7 ajtema orijentisanih u istom smeru koji ukupnim skorom na supskalama indikuju stanje depresivnosti, anksioznosti i stresa. DASS-21 se pokazao kao instrument visoke interne konzistentnosti. Cronbachov koeficijent pouzdanosti (α) za supskalu Depresivnost iznosi .94, za Anksioznost .87 i Stres .91. Korelacija između suptesta Stres i Depresivnost iznosi .48, između suptestova Stres i Anksioznost iznosi .53, a supskale Anksioznost i Depresivnost su u korelaciji od .28 (Antony, Bieling, Cox, Enns, & Swinson, 1998). Primena instrumenta na domaćoj populaciji takođe je pokazala zavidne metrijske karakteristike (Jovanović, Žuljević i Brdarić, 2011).

Rezultati

Pouzdanost

Interna konzistencija pojedinačnih supskala instrumenata proveravana je izračunavanjem Cronbachovog alfa koeficijenta, te analizom interajtem korelacija.

Na supskali Prikrivanje ispitanici u proseku postižu ukupne skorove nešto više od teorijskog proseka u rasponu skorova ($M = 24.50$; $SD = 6.75$). Supskala sadrži osam ajtema, koji u proseku međusobno umereno pozitivno koreliraju ($r = .42$). Koeficijent interne konzistencije se pokazao dobrim ($\alpha = .85$). Primetno je da se ajtem 20 („Mogu dobro da sakrijem svoj bes kada je to potrebno.“) ističe upadljivo nižim korelacijama sa ostalim ajtemima ove supskale, a njegovim izostankom iz supskale dobilo bi se na porastu koeficijenta interne konzistencije.

Na supskali Prilagođavanje ispitanici u proseku postižu takođe više skorove od teorijskog proseka u rasponu ($M = 24.65$; $SD = 5.23$). Supskala sadrži sedam ajtema koji u proseku koreliraju pozitivno ali nisko ($r = .376$). Slično kao u prethodnoj supskali, ajtem 2 („Dobro kontrolišem svoja osećanja.“) upadljivo nisko korelira sa većinom ostalih ajtema, što je verovatno posledica njegove sadržinske dvosmislenosti u tome što se verovatno u našoj populaciji kontrolisanje osećanja više interpretira i koristi kao strategija prikrivanja emocija nego prilagođavanja situaciji. Takođe, izostavljanje ovog ajtema bi doprinelo porastu interne konzistencije supskale koja je i zajedno sa njime dobra ($\alpha = .81$).

Supskala Tolerisanje pokazala se kao najproblematičnija. Ispitanici u proseku postižu značajno više vrednosti od proseka definisanog opsegom skale ($M = 17.67$; $SD = 3.3$), a neprihvatljivo nizak koeficijent interne konzistencije ($\alpha = .58$) koji podbacuje kriterijum prihvatljivosti (Kline, 1999) i veoma niska prosečna interajtem korelacija njenih pet sastavnih ajtema ($r = .22$) upućuju na to da možemo opravdano sumnjati da ovi ajtemi dele isti predmet merenja. Korekcija supskale isključivanjem pojedinih ajtema iz ukupnog skora pokazala se nesvrshodnom, s obzirom na to da bi ovakav postupak za bilo koji od ajtema ove supskale doprineo padu koeficijenta interne konzistencije na još nižu vrednost.

Latentna struktura

Tabela 1

Obuhvat varijanse u prostoru upitnika ASQ

Komponenta	Inicijalno rešenje		
	Karakteristični koren	Procenat varijanse	Kumulativni procenat
1	5.74	28.68	28.68
2	3.07	15.33	44.01
3	1.46	7.30	51.31
4	1.05	5.73	57.04
5	0.85		

Vrednost Kaiser–Meyer–Olkinovog parametra uzoračke adekvatnosti ($KMO = .89$) i značajan Bartlettov test sfericiteta ($\chi^2(190) = 9665.3$; $p < .01$) ukazuju da je matrica interkorelacija faktorabilna. Provera pretpostavke o dimenzionalnosti upitnika izvršena je analizom glavnih komponenti (SPSS 17). Iako originalni model autora pretpostavlja ortogonalnu poziciju komponenti koje obuhvataju ajteme pojedinačnih supskala, dosadašnje studije ipak su ukazale na postojanje blagih korelacija među supskalama (Grasser et al., 2012; Hofmann & Kashdan, 2010; Tunberger, 2011), tako da smo ekstrahovane komponente rotirali u promax poziciju sa Kaise-

rovom normalizacijom. Kritičnu granicu vrednosti karakterističnih korena prelaze 4 komponente, koje ukupno objašnjavaju 57.04% zajedničke varijanse (Tabela 1).

Tabela 2

Matrica sklopa dobijenog trokomponentnog rešenja

	Ajtem	Komponenta		
		Prikrivanje	Prilagođavanje	Tolerisanje
9.	Dobro sakrivam svoja osećanja.	.84	.03	-.06
13.	Ljudi obično ne mogu da prepoznaju da sam tužan/na.	.79	-.01	-.04
10.	Ljudi obično ne mogu da prepoznaju kada sam uznemiren/na.	.78	-.01	-.06
15.	Mogu da se ponašam tako da ljudi ne vide kako se osećam.	.76	.05	.12
1.	Ljudi obično ne mogu da prepoznaju kako se osećam.	.72	-.24	.00
5.	Često se suzdržavam da pokažem svoja osećanja u vezi različitih stvari.	.70	-.20	-.01
2.	Dobro kontrolišem svoja osećanja.	.58	.33	-.08
18.	Mogu lako da odglumim osećanja.	.56	-.04	.10
20.	Mogu dobro da sakrijem svoj bes kada je to potrebno.	.39	.34	-.08
19.	Veoma lako se oraspoložim.	-.20	.87	-.09
12.	Mogu veoma brzo da izađem iz lošeg raspoloženja.	-.18	.81	-.03
7.	U stanju sam da izađem na kraj sa svojim osećanjima.	-.03	.76	-.07
16.	Veoma brzo mogu da se smirim	-.11	.68	.05
8.	Tačno znam šta da uradim da bih se oraspoložio/la.	.11	.66	.11
4.	Mogu da izbegnem da se uznemirim tako što promenim ugao gledanja na stvari.	.23	.49	.03
3.	Mogu da podnesem svoja snažna osećanja.	.30	.45	.12
11.	U redu je ponekad osećati negativne emocije.	.12	-.18	.81
17.	Nema ničeg lošeg u tome da osećam snažne emocije.	-.04	.12	.66
6.	U redu je da drugi vide da sam uznemiren/na.	-.38	.03	.63
14.	Mogu da podnesem da budem uznemiren/a.	.24	.21	.47

Napomena: Podebljana su faktorska opterećenja preko .30.

Između, međutim, u vidu da vrednost karakterističnog korena četvrte komponente prelazi kritičnu vrednost Guttman–Kaiserovog kriterijuma na nivou druge decimale, a da Cattellov scree-test sugerise trokomponentno rešenje, analiza je ponovljena sa unapred pretpostavljenim trokomponentnim rešenjem, pri kojem kumunaliteti ajtema variraju od visokih (.71) do graničnih (.32). U matrici sklopa komponentata dobijenog trokomponentnog rešenja (Tabela 2) možemo primetiti da se visoka zasićenja većine ajtema grupišu oko teorijski očekivanih komponenti. Izuzetak predstavljaju ajtem 2 („Dobro kontrolišem svoja osećanja.“) koji dominantno zasićuje komponentu Prikrivanje iako originalno pripada supskali Prilagođavanje, te ajtem 3 („Mogu da podnesem svoja snažna osećanja.“) koji manifestuje značajna zasićenja na komponentama Prikrivanje i Prilagođavanje, ali ne i na komponenti Tolerisanje, gde teorijski pripada. Takođe, odstupanje od očekivane strukture manifestuju i ajtemi 20 („Mogu dobro da sakrijem svoj bes kada je to potrebno.“), koji ostvaruje značajno zasićenje i na komponenti Prilagođavanje, te ajtem 6 („U redu je da drugi vide da sam uznemiren/na.“) koji ostvaruje i negativan doprinos na komponenti Prikrivanje. Komponenta Prilagođavanje ostvaruje značajne pozitivne korelacije sa drugim dvema komponentama, što po originalnom modelu nije predviđeno (Tabela 3).

Tabela 3

Korelacije među komponentama

	Prilagođavanje	Tolerisanje
Prikrivanje	.32**	.10
Prilagođavanje	-	.32**

** $p < .01$

Ponovljena analiza bez kritičnih ajtema 2 i 3 dala je tri komponente i po Guttman–Kaiserovom i po Cattellovom scree kriterijumu, ukupno objašnjavajući 52.30% varijanse. Svi ajtemi se ponašaju u skladu sa očekivanjima autora instrumenta, osim ajtema 3 koji ostvaruje i blagi negativan doprinos komponenti Prikrivanje, što je i logično s obzirom na sadržaj ajtema. Komponenta Prilagođavanje ostvaruje blaže pozitivne korelacije sa komponentama Prikrivanje ($r = .20$) i Tolerisanje ($r = .26$).

Prediktivna validnost

Prediktivna validnost proveravana je izračunavanjem Spearmanovih produktmoment korelacija sa merama uznemirenosti dobijenim na skali depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21). Skorovi na supskalama Prilagođavanje i Tolerisanje značajno negativno koreliraju sa svim skalama uznemirenosti, za razliku od skale Prikrivanje koja ne ostvaruje značajne korelacije sa merama uznemirenosti (Tabela 4).

Tabela 4

Produkt-moment korelacije supskala Upitnika afektivnih stilova sa merama uznemirenosti

	Afektivni stilovi		
	Prilagođavanje	Prikrivanje	Tolerisanje
Depresivnost	-.35**	.10	-.23**
Anksioznost	-.33**	.06	-.20**
Stres	-.40**	.03	-.19**
Ukupna uznemirenost	-.41**	.07	-.23**

** $p < .01$

Diskusija

Izvesno je da smo u ovoj studiji uspeli replicirati neke od nalaza originalne studije kojom je Upitnik afektivnih stilova predstavljen naučnoj javnosti (Hofmann & Kashdan, 2010), ali ne i u potpunosti. Koeficijenti interne konzistencije za pojedinačne supskale su visoki i prihvatljivi, osim za skalu Tolerisanje, gde je koeficijent ispod granice prihvatljivosti. Sličan rezultat za ovu supskalu dosledno se dobija i u drugim studijama (Gasser et al., 2012; Hofmann & Kashdan, 2010; Tunberger, 2011), ali autori ovom relativno ozbiljnom nedostatku instrumenta ne pridaju značaj u toj meri da bi se pozabavili istraživanjem uzroka neprihvatljivo niskog koeficijenta. Takođe, u pomenutim studijama (Hofmann & Kashdan, 2010; Tunberger, 2011) prilično je nejasna motivacija autora da prilikom traganja za latentnom strukturom koriste rotaciju dobijenih komponenata u ortogonalnu varimax poziciju, kada i sami pretpostavljaju, a kasnije i izračunavaju korelaciju među empirijski generisanim supskalama instrumenta. Značajne pozitivne, ali ipak relativno niske, korelacije dobijene na našem uzorku sugerišu da, uprkos pretpostavkama autora, u teorijskom smislu teško možemo govoriti o afektivnim stilovima kao međusobno nezavisnim dimenzijama. Ovaj rezultat je donekle očekivan s obzirom na to da ih objedinjuje zajednički koncept emocionalne regulacije, te smatramo da bi bilo neobično da među supskalamama nema baš nikakve povezanosti.

Specifičnosti ovog instrumenta u prvoj primeni na srpskom jeziku, poput niske pouzdanosti supskale Tolerisanje, te pre svega u latentnoj strukturi koja se donekle razlikuje od originalne, mogu se tražiti u nekolicini uzroka. Prvi može biti specifičnost malog opsega starosti uzorka, te većinske zastupljenosti ženskog pola. Drugi, verovatno važniji uzrok je, naravno, nedovoljna preciznost prevoda, iako su prevodioci konsultovali autora sa ciljem što bolje specifikacije značenja svakog pojedinačnog ajtema, ali ipak sa naglaskom na što preciznije pridržavanje originalnoj strukturi instrumenta. Rezultati ove studije sugerišu da se domaća populacija po kvalitetu stilova afektivne regulacije ne razlikuje u velikoj meri od švedske (Tunberger, 2011), nemačke (Gasser et al., 2012) pa i američke (Hofmann

& Kashdan, 2010), ali i da postoji mogućnost da pojedini ajtemi svojim značenjem zahvataju drugačiji smisao od originalnog. Na primer, ajtem 2 („Dobro kontrolišem svoja osećanja.“ u originalu „I have my emotions well under control.“) u našoj se studiji svrstava u komponentu Prikrivanje iako originalno pripada supskali Prilagođavanje. U kontekstu kulturne i semantičke specifičnosti srpskog jezika, moguće je da se kontrolisanje emocija u datoj situaciji daleko više odnosi na supresiju i prikrivanje sopstvenih emocija nego na odmereno i adaptivno ponašanje usklađeno sa situacijom, prilikom čega osoba prihvata svoju emocionalnu reakciju, ne nastoji da je prikrije i u skladu sa njome se odmereno i adekvatno ponaša. Korelacije dobijene sa merama uznemirenosti dosledne su prethodnim nalazima (Tuneberger, 2011) i u skladu su sa očekivanjima autora da osobe sa visokim skorovima na ovim supskalama poseduju sposobnosti da tolerišu emocije i da ih prilagode na način koji im koristi da u svakodnevnom životu adaptivno reaguju na signale nagrade i kazne, te time smanjuju verovatnoću javljanja simptoma anksioznosti i depresivnosti (Hoffman & Kashdan, 2010).

Studija 2

Druga studija sprovedena je sa ciljem da proveriti konkurentnu validnost Upitnika afektivnih stilova, korelirajući dobijene rezultate sa konkurentnim merama afektivne regulacije. U ovom studiji se bavilo stilovima emocionalne regulacije kod populacije koja pati od neke forme psihosomatskog oboljenja u kontrastu prema nekliničkoj populaciji.

Metod

Uzorak i postupak

Uzorak je činilo 150 ispitanika i obuhvatao somatski zdrave ispitanike, ispitanike koji imaju psihosomatske tegobe, odnosno one koji boluju od hipertenzije i/ili gastritisa ili čira na želucu ili dvanaestopalačnom crevu, a koji nisu posledica organiciteta, te ispitanike koji boluju od arterijske hipertenzije usled nekog organskog poremećaja. Uzorak je činilo 76 osoba muškog (50.7%) i 74 osobe ženskog pola (49.3%). Prosečna starost ispitanika je 49.71 godina ($SD = 9.57$, $Mdn = 50$). Minimalna starost ispitanika bila je 22, a maksimalna 65 godina. Prikupljanje uzorka je sprovedeno u Domu zdravlja u Bačkom Dobrom Polju i na Internom odeljenju i Odeljenju za dijalizu u Opštoj bolnici u Vrbasu.

Instrumenti

Pored *Upitnika afektivnih stilova*, ispitanicima su zadati i sledeći upitnici.

Upitnik emocionalne regulacije (ERQ – Emotion Regulation Questionnaire: Gross & John, 2003) obuhvata 10 ajtema. Ispitanik na sedmostepenoj Likertovoj skali zaokružuje onaj odgovor koji najbolje opisuje način na koji se ponaša. Upitnik čine dve supskale koje predstavljaju dve strategije emocionalne regulacije: supresija i kognitivna korekcija. U istraživanju koje su sproveli sami autori, upitnik je pokazao dobre psihometrijske karakteristike. Koeficijent interne konzistencije za supskalu Kognitivna korekcija iznosi .79, a za supskalu Ekspresivna supresija .73. Test-retest pouzdanost nakon tri meseca iznosi .69 za obe supskale (Gross & John, 2003).

Upitnik kognitivno emocionalne regulacije (CERQ – Cognitive emotional regulation questionnaire: Garnefski & Kraaij, 2007) sadrži 36 ajtema. Ispitanik na petostepenoj Likertovoj skali odgovara koliko često mu se određen tip misli javlja nakon neprijatnih događaja, čime indikuje kojim strategijama regulacije emocija pribegava nakon ugrožavajućih životnih iskustava ili stresnih događaja. Upitnik se sastoji od ukupno 9 supskala: Samookrivljivanje, Okrivljivanje drugih, Ruminacija, Katastrofiziranje, Stavljanje u perspektivu, Pozitivno refokusiranje, Pozitivna korekcija i Usmeravanje na planiranje, od kojih svaka obuhvata po 4 ajtema. Na uzorku adolescenata autori su povrdili postojanje devet supskala, dok se pouzdanost merena Cronbachovim koeficijentom kreće u rasponu od .68 do .83. Test-retest korelacije se kreću između .40 i .60 (Garnefski & Kraaij, 2007).

Toronto skala aleksitimije (TAS-20 – Toronto Alexithymia Scale: Bagby, Parker & Taylor, 1994) je samoopisni instrument koji meri poteškoće ljudi u identifikovanju i opisivanju emocija, kao i sklonost ka minimiziranju emocionalnih iskustava. Sastoji se od 20 ajtema petostepenog Likertovog tipa, pri čemu ispitanik zaokruživanjem indikuje stepen slaganja sa navedenom tvrdnjom. Omogućuje ukupni skor koji ukazuje na izraženost aleksitimije u rasponu od 20 do 100, pojedinačne skorove za supskale Poteškoće u identifikovanju emocije raspona od 7 do 35, Poteškoće u opisivanju emocije raspona od 5 do 25, te Eksternalno orijentisano mišljenje raspona od 8 do 40. Autori su u originalnoj studiji demonstrirali dobru internu konzistenciju skale ($\alpha = .81$) kao i test-retest pouzdanost (.77, $p < .01$) (Bagby, Parker, & Taylor, 1994).

Rezultati

Dobijeni koeficijenti Spiermanove produkt-moment korelacije standardizovanih sumativnih skorova supskalâ Upitnika afektivnih stilova sa standardizovanim sumativnim skorovima supskalâ konkurentnih mera, koje se u manjoj ili većoj meri

odnose na slične konstrukte (Tabela 5), u skladu su sa teorijskim očekivanjima i kompatibilni su prethodnim nalazima autora instrumenta (Hofmann & Kashdan, 2010). Primetno je, međutim, da koeficijenti korelacije među samim afektivnim stilovima (Tabela 6) dostižu značajne i upadljivo više vrednosti od onih koji su dobili autori u inicijalnom istraživanju.

Tabela 5

Produkt-moment korelacije supskala Upitnika afektivnih stilova sa konkurentnim merama

	Afektivni stilovi		
	Prilagođavanje	Prikrivanje	Tolerisanje
<i>Emocionalna regulacija</i>			
<i>Supresija</i>	.35**	.56**	.15
<i>Kognitivna korekcija</i>	.46**	.40**	-.01
<i>Kognitivno emocionalna regulacija</i>			
<i>Samookrivljivanje</i>	.06	.16	.12
<i>Okrivljivanje drugih</i>	-.09	.13	-.05
<i>Ruminacija</i>	.40**	.26**	.31**
<i>Katastrofiziranje</i>	-.17*	-.04	-.04
<i>Stavljanje u perspektivu</i>	.34**	.32**	.22**
<i>Refokusiranje</i>	.53**	.36**	.17*
<i>Pozitivna korekcija</i>	.42**	.16	.26**
<i>Usmeravanje na planiranje</i>	.39**	.24**	.30**
<i>Prihvatanje</i>	.32**	.29**	.24**
<i>Aleksitimija</i>			
<i>Teškoće u opisivanju</i>	-.23**	.02	-.15
<i>Teškoće u identifikovanju</i>	-.30**	-.08	-.20*
<i>Eksterna orijentacija</i>	.10	.22*	.06

* $p < .05$; ** $p < .01$

Tabela 6

Produkt-moment korelacije supskala Upitnika afektivnih stilova

	Prilagođavanje	Tolerisanje
Prikrivanje	.64**	.43**
Prilagođavanje	-	.56**

** $p < .01$

Diskusija

Dobijene korelacije između supskala Upitnika afektivnih stilova i konkurentnih mera emocionalne regulacije uglavnom su očekivane i u skladu sa nalazima koje su dobili kako autori instrumenta (Hofmann & Kashdan, 2010), tako i autori prevođa i adaptacija instrumenta na nemački (Gasser et al., 2012) i švedski jezik (Tunberger, 2011). Značajne pozitivne korelacije Prilagođavanje i Prikrivanje sa supskalama Supresija i Kognitivna korekcija (ERQ), te negativne korelacije supskale Prilagođavanje sa Teškoćama u identifikovanju i opisivanju emocija sugerišu da Upitnik afektivnih stilova svojim predmetom merenja u velikoj meri ostvaruje svoju svrhu. Novost u odnosu na navedene studije primećuje se u rezultatima koji se odnose na supskalu Tolerisanje, koja ostvaruje i najniže korelacije sa drugim merama emocionalne regulacije.

Što se tiče Upitnika kognitivno emocionalne regulacije, Prilagođavanje je u pozitivnoj korelaciji sa navedenim strategijama. Ono što je interesantno jeste to da ova strategija značajno pozitivno korelira i sa strategijom Ruminacija, što nije bilo očekivano. Pretpostavka je da sama formulacija i sadržaj ajtema koji sačinjavaju supskalu Ruminacija, doprinose ovakvom rezultatu. Analizom ajtema koji čine supskalu Ruminacija, može se uočiti da se ovi ajtemi ne odnose nužno na ruminiranje o negativnim sadržajima, što doprinosi pozitivnoj korelaciji ove strategije i strategije prilagođavanja. Slični rezultati su dobijeni i za supskalu Tolerisanje. Pošlo se od pretpostavke da će strategija Prikrivanje pozitivno korelirati sa strategijama koje podrazumevaju negativne načine suočavanja sa stresnim situacijama. Međutim, kod sve tri supskale ovog instrumenta su dobijene veoma slične korelacije sa drugim merama emocionalne regulacije. Jedno od objašnjenja do koga dolazimo pregledom samih ajtema Upitnika kognitivno emocionalne regulacije jeste to da ajtemi mogu imati i pozitivnu i negativnu konotaciju, odnosno mogu biti protumačeni na način da se osoba prilagodi negativnom ili neprijatnom događaju, ali može biti i način da se umanjí značaj tog negativnog ili neprijatnog događaja i da se on potisne ili prikrije.

Zanimljiv rezultat su svakako i visoke pozitivne korelacije među samim supskalama Upitnika afektivnih stilova (Tabela 6), koje su upadljivo više od korelacija dobijenih u Studiji 1 (Tabela 3). Zadavanjem Upitnika i osobama koje pate od neke forme psihosomatskog poremećaja dobili smo dodatni argument zaključku da teško možemo govoriti o prilagođavanju, prikrivanju i toleranciji kao međusobno nezavisnim konstruktima. U Studiji 2 vidljivost ovog rezultata naglašena je verovatno zbog specifičnosti populacije čiji se somatski poremećaj delom može pripisati upravo disfunkcionalnoj afektivnoj regulaciji, te verovatno sniženoj sposobnosti distinkcije različitih stilova afektivne regulacije u odnosu na studentsku populaciju.

Generalna diskusija

Generalno gledano, rezultati naše dve studije govore da je prevod na srpski jezik Upitnika afektivnih stilova u izvesnoj meri demonstrirao karakteristike kako originalnog upitnika (Hofmann & Kashdan, 2010), tako i njegovih dosadašnjih prevoda na druge jezike (Gasser et al., 2012; Tunberger, 2011). Međutim, visoka pozitivna korelacija supskalâ instrumenta, relativno velik raspon kumunaliteta, visoka ali ne i potpuna sličnost latentne strukture sa originalnim upitnikom, te sporadične neočekivane korelacije sa konkurentnim merama upućuju na zaključak da prevod Upitnika afektivnih stilova valja koristiti sa izvesnim oprezom. Tome najviše doprinosi veoma niska interna konzistentnost i nedovoljno precizna latentna struktura supskale Tolerisanje. Razloge za ovakve nalaze možemo tražiti u specifičnostima prigodnih uzoraka, ali i potencijalnom mimoilaženju osnovnog predmeta merenja prilikom prevoda ajtema, što nas navodi na zaključak da je prilikom prevoda ovog ili bilo kog drugog instrumenta ključno očuvati smisao pojedinačnih ajtema, ali i jednako voditi računa o tome da li pojedini ajtemi i na domaćem uzorku podjednako dobro operacionalizuju konstrukt koji pretenduju da mere. Pitanje da li je ovakav rezultat posledica slučaja, nepreciznog ili suviše preciznog prevoda, ili pak odraz autentične specifičnosti srpske populacije u toleranciji emocionalnih stanja – ostaje budućim istraživanjima.

Mišljenja smo da ovaj instrument poseduje dovoljno kvaliteta da zasluži češću upotrebu u domaćoj istraživačkoj praksi. Međutim, ističemo da je pre definisanja konačne verzije srpske adaptacije Upitnika afektivnih stilova neophodno da buduća istraživanja prevaziđu nedostatke ovog, odnosno da se na daleko reprezentativnijem uzorku domaće populacije pozabave kako invarijantnošću latentne strukture u odnosu na pol i starost ispitanika, tako i preciznijim traganjem za kulturnološkim specifičnostima domaće populacije u regulaciji emocija.

Reference

- Amstadter, A. (2007). Emotion regulation and anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disorders, 22*, 211–221.
- Antony, M. M., Bieling, P. J., Cox, B. J., Enns, M. V., & Swinson, R. P. (1998). Psychometric Properties of the 42-Item and 21-Item Version of the Depression Anxiety Stress Scales in Clinical Groups and a Community Sample. *Psychological Assessment, 10*(2), 176–181.
- Bagby, R. M., Parker, J. D. A., & Taylor, G. J. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale-I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of Psychosomatic Research, 38*, 23–32.
- Bond, F. W., Hayes, S. C., Baer, R. A., Carpenter, K. C., Guenole, N., Orcutt, H. K., ... Zettle, R. D. (2011). Preliminary psychometric properties of the Acceptance

- and Action Questionnaire – II: A revised measure of psychological flexibility and acceptance. *Behavior Therapy*, 42, 676–688.
- Cole, P. M., Michel, M. K., & Teti, L. O. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. In N. A. Fox (Ed.), *The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations* (pp. 73–100). *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59.
- Corr, P. J. (2008). Reinforcement sensitivity theory (RST): Introduction. In P. J. Corr (Ed.), *The reinforcement sensitivity theory of personality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cortez, V. L., & Bugental, D. B. (1994). Children's visual avoidance of threat: A strategy associated with low social control. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40, 82–97.
- Cvejić-Starčević, N. (2011). *Emocionalna regulacija i emocionalni poremećaji*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Ekman P. (1993). Facial expression and emotion. *American Psychologist*, 48, 384–392.
- Garnefski, N., & Kraaij, V. (2006). Relationships between cognitive emotion regulation strategies and depressive symptoms: A comparative study of five specific samples. *Personality and Individual Differences*, 40, 1659–1669.
- Garnefski, N., Boon, S., & Kraaij, V. (2003). Relationships between cognitive strategies of adolescents and depressive symptomatology across different types of life events. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 401–408.
- Garnefski, N., & Kraaij, V. (2007). The Cognitive Emotion Regulation Questionnaire: Psychometric Features and Prospective Relationships with Depression and Anxiety in Adults. *European Journal of Psychological Assessment*, 23(3), 141–149.
- Garnefski, N., Van den Kommer, T., Kraaij, V., Teerds, J., Legerstee, J., & Onstein, E. (2002). The relationship between cognitive emotion regulation strategies and emotional problems. *European Journal of Personality*, 16, 403–420.
- Garner, P. W., & Spears, F. M. (2000). Emotion regulation in low-income preschoolers. *Social Development*, 9, 246–264.
- Graser, J., Bohn, C., Kelava, A., Schreiber, F., Hofmann, S. G., & Stangier, U. (2012). Der „Affective Style Questionnaire (ASQ)“: Deutsche Adaption und Validitäten. *Diagnostica*, 58(2), 100–111.
- Gratz, K., & Roemer, L. (2004). Multidimensional Assessment of Emotion Regulation and Dysregulation: Development, Factor Structure and Initial Validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41–54.

- Gross, J. J., & Thompson, R. A. (2007). Emotion Regulation: Conceptual Foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of Emotion Regulation* (pp. 3–24). New York: The Guilford Press.
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology, 2*(3), 271–2990.
- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive and social consequences. *Psychophysiology, 39*, 281–291.
- Gross, J. J. (2008). Emotion Regulation. In M. Lewis, J. M. Haviland–Jones, & L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of Emotions* (pp. 497–512). New York: The Guilford Press.
- Gross, J. J., & John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*, 348–362.
- Hayes, S. C., Luoma, J., Bond, F., Masuda, A., & Lillis, J. (2006). Acceptance and commitment therapy: model, processes, and outcomes. *Behaviour Research and Therapy, 44*, 1–25.
- Hayes, S. C., Strosahl, K. D., & Wilson, K. G. (2011). *Acceptance and Commitment Therapy, Second Edition: The Process and Practice of Mindful Change*. New York: The Guilford Press.
- Hofmann, S. G., & Kashdan, T. B. (2010). The Affective Style Questionnaire: Development and Psychometric Properties. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 32*, 255–263.
- James, W. (1884). What is an Emotion. *Mind, 9*(34), 188–205.
- Jermann, F., Van der Linden, M., d'Acremont, M., & Zermatten, A. (2006). Cognitive Emotion Regulation Questionnaire (CERQ): Confirmatory factor analysis and psychometric properties of the French translation. *European Journal of Psychological Assessment, 22*, 126–131.
- Jovanović, V., Žuljević, D. i Brdarić, D. (2011). Skala depresivnosti, anksioznosti i stresa (DASS-21) – struktura negativnog afekta kod adolescenata. *Engrami – časopis za kliničku psihijatriju, psihologiju i granične discipline, 33*(2), 19–28.
- Kline, P. (1999). *The handbook of psychological testing* (2nd ed.). London: Routledge.
- Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: An integrative review. *Cognition and Emotion, 23*, 4–41.
- Kraaij, V., Garnefski, N., De Wilde, E. J., Dijkstra, A., Gebhardt, W., Maes, S., & Ter Doest, L. (2003). Negative life events and depressive symptoms in late adolescence: Bonding and cognitive coping as vulnerability factors? *Journal of Youth and Adolescence, 32*, 185–193.
- Lovibond, S. H., & Lovibond, P. F. (1995). *Manual for the Depression Anxiety Stress Scales* (2nd ed.). Sydney: Psychology Foundation.

- Martin, R. C., & Dahlen, E. R. (2005). Cognitive emotion regulation in the prediction of depression, anxiety, stress, and anger. *Personality and Individual Differences*, 39, 1249–1260.
- Oatley, K., & Johnson-Laird, P. N. (1987). Towards a cognitive theory of emotions. *Cognition and Emotion*, 1, 29–50.
- Parrot, W. G. (1993). Beyond hedonism: Motives for inhibiting good moods and for maintaining bad moods. In D. M. Wegner & J. W. Pennebaker (Eds), *Handbook of Mental Control* (pp. 278-308). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Tadić, N. (2006). *Osećajno i saznajno*. Beograd: Naučna knjiga.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. In N. A. Fox (Ed.), *The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations* (25–52). *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59.
- Tooby J., & Cosmides L. (1990). The past explains the present: Emotional adaptations and the structure of ancestral environments. *Ethology and Sociobiology*, 11, 375–424.
- Tunberger, C. (2011). Affektiv stil - Översättning och validering av Affective Style Questionnaire och samband med depression och ångest. *Psykologexamensuppsats*, 13, 33.
- Zeman, J., & Garber, J. (1996). Display rules for anger, sadness, and pain: It depends on who is watching. *Child Development*, 67, 957–973.

Prilog I

ASQ

Uputstvo: Ova skala se sastoji od 20 tvrdnji, sa kojima možete u različitoj meri da se slažete ili ne slažete. Koristeći skalu od 1 do 5 koja je prikazana ispod, zaokruživanjem jednog od brojeva pored svake rečenice, procenite u kojoj meri se slažete sa svakom od tvrdnji. Molimo Vas da iskreno odgovarate. Brojevi imaju sledeće značenje:

- 1 – Ovo uopšte nije tačno za mene
- 2 – Ovo je pomalo tačno za mene
- 3 – Ovo je umereno tačno za mene
- 4 – Ovo je prilično tačno za mene
- 5 – Ovo je u potpunosti tačno za mene

1. Ljudi obično ne mogu da prepoznaju kako se osećam.	1	2	3	4	5
2. Dobro kontrolišem svoja osećanja.	1	2	3	4	5
3. Mogu da podnesem svoja snažna osećanja.	1	2	3	4	5
4. Mogu da izbegnem da se uznemirim tako što promenim ugao gledanja na stvari.	1	2	3	4	5
5. Često se suzdržavam da pokažem svoja osećanja u vezi različitih stvari.	1	2	3	4	5
6. U redu je da drugi vide da sam uznemiren/na.	1	2	3	4	5
7. Veoma brzo mogu da se smirim.	1	2	3	4	5
8. U stanju sam da izađem na kraj sa svojim osećanjima.	1	2	3	4	5
9. Dobro sakrivam svoja osećanja.	1	2	3	4	5
10. Ljudi obično ne mogu da prepoznaju kada sam uznemiren/na.	1	2	3	4	5
11. U redu je ponekad osećati negativne emocije.	1	2	3	4	5
12. Mogu veoma brzo da izađem iz lošeg raspoloženja.	1	2	3	4	5
13. Ljudi obično ne mogu da prepoznaju da sam tužan/na.	1	2	3	4	5
14. Mogu da podnesem da budem uznemiren/a.	1	2	3	4	5
15. Mogu da se ponašam tako da ljudi ne vide kako se osećam.	1	2	3	4	5
16. Tačno znam šta da uradim da bih se oraspoložio/la.	1	2	3	4	5
17. Nema ničeg lošeg u tome da osećam snažne emocije.	1	2	3	4	5
18. Mogu lako da odglumim osećanja.	1	2	3	4	5
19. Veoma lako se oraspoložim.	1	2	3	4	5
20. Mogu dobro da sakrijem svoj bes kada je to potrebno.	1	2	3	4	5

Skorovi na supskalama afektivnih stilova dobijaju se prostim zbirom ajtema pojedinačnih supskala. Viši skor indikuje veću preferenciju određenog afektivnog stila. Skor Prikrivanja je suma ajtema 1, 5, 9, 10, 13, 15, 18 i 20. Skor Prilagođavanja je suma ajtema 2, 4, 7, 8, 12, 16 i 19. Skor Tolerisanja je suma ajtema 3, 6, 11, 14 i 17.

Dragan Žuljević

Darja Radović

**Vesna Gavrilov
Jerković**

Department of
Psychology, Faculty of
Philosophy, University
of Novi Sad

PSYCHOMETRIC EVALUATION OF THE AFFECTIVE STYLES QUESTIONNAIRE ON A SAMPLE OF SERBIAN–SPEAKING INDIVIDUALS

This paper presents the results of two validation studies of a Serbian translation of the Affective Styles Questionnaire (ASQ; Hofmann & Kashdan, 2010). The aim of the first study was to explore the internal consistency and predictive validity of the instrument. The sample consisted of 1633 students of the University of Novi Sad. The results confirmed the original factor structure i.e., the dimensions of Concealing (emotional regulation strategies aimed to conceal and suppress affect), Adjusting (strategies aimed to successfully adapt to the situation), and Tolerating (strategies of tolerance and acceptance of emotions). The Concealing and Adjusting subscales manifested highly acceptable coefficients of internal consistency, while the coefficient for Tolerance did not meet the criterion for acceptability. The highly acceptable predictive validity of the instrument was confirmed by correlations with depression, anxiety and stress scores of the DASS-21 questionnaire. The second study explored the correlations of the instrument's subscales with the concurrent measures of emotional regulation in order to test the instrument's concurrent validity. The sample consisted of 150 participants, including healthy people, people with psychosomatic complaints, and those suffering from hypertension and/or gastritis due to an organic disorder. Correlations with the Emotional Regulation Questionnaire (ERQ) scores, as well as with the Cognitive Emotional Regulation Questionnaire (CERQ) and the Toronto Alexithymia Scale (TAS) scores were consistent with the theoretical expectations, suggesting high validity of the instrument. Overall, results confirmed the applicability of the instrument, also suggesting a need for future research focused on exploration of the subtle cultural specificities in emotional regulation of the local population.

Keywords: Affective Styles Questionnaire, ASQ, Serbian translation, Emotional regulation